

УДК 343.8/343.9

А.М. КЛОЧКО¹, канд. юрид. наук, Сумський державний університет

ОХОРОНА ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ КОРИСЛИВО- НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: охорона, банківські установи, органи внутрішніх справ

Розвиток криміногенних явищ в Україні пов'язаний з негативними процесами, що відбуваються в економіці та ідеології держави. Серед факторів, що безпосередньо або певною мірою впливають на загострення криміногенної ситуації в Україні, необхідно звернути увагу на зміни, що відбуваються у структурі кримінального світу і супроводжуються, в свою чергу, політичними прагненнями його лідерів перерозподіляти сфери впливу у державі. Наростання економічних можливостей лідерів злочинного світу, які мають доступ до розпорядження ресурсами країни, також впливає на розвиток криміногенних явищ у суспільстві. Актуальність вивчення питань протидії вчиненню розбійних нападів на банківські установи зумовлена низкою об'єктивних чинників, серед яких необхідно відзначити зростання кількісних показників цього виду злочинів.

Кримінальне законодавство визначає розбій у статті 187 Кримінального кодексу України (далі – КК України) як напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу або з погрозою застосування такого насильства [1].

Запобігання злочинам на сучасному етапі розвитку держави розглядається в криміноло-

гічних працях багатьох вітчизняних вчених, а саме: І.М. Даньшина, О.М. Джужі, А.Ф. Зелінського, О.М. Бандурки та інших науковців, однак нейтралізація причин та умов вчинення розбійних нападів на банківські установи потребують як використання спеціально-кримінологічних заходів, що застосовуються органами внутрішніх справ (далі – ОВС) задля запобігання вчиненню цих злочинів, так і безпосередньої участі та співробітництва керівництва банківських структур з правоохоронними органами. Тому метою даної статті є аналіз організації роботи охоронних структур, у тому числі Державної служби охорони при МВС України (далі – ДСО при МВС України), як способу запобігання вчиненню корисливо-насильницьких злочинів проти власності.

Спостереження демонструє тенденцію до зростання кількості розбійних нападів на банківські установи, що сьогодні не має позитивних характеристик щодо їх зниження. Узагальнення статистичних даних свідчить, що протягом 1998–2004 рр. кількість розбійних нападів на банки була фактично стабільною та становила 8–10 на рік. Однак, починаючи з 2004 р. їхня кількість зросла приблизно у 5 разів: починаючи з 2005 р. було зареєстровано вже 20 розбійних нападів на банківські установи, за період з 2005 по 2006 рр. їхня кількість збільшилась з 20 до 32 розбійних нападів.

За оприлюдненими ДСО при МВС України даними, впродовж 2004–2007 рр. було вчинено 151 розбійний напад на банківські установи, третину з яких вчинено під час перевезення грошових коштів. Внаслідок цих кримінальних проявів 12 чоловік загинули, 20 були поранені; злочинцям вдалося заволодіти приблизно 10 млн. грн. За перше півріччя 2007 р. об'єктами розбійних посягань стали 37 банків – майже вчетверо більше, ніж за аналогічний період 2006 р. На кінець липня 2007 р. кількість нападів сягнула 44, а за 8 місяців 2007 р. було зареєстровано 53 випадки, за весь 2007 рік – 89 випадків. У 2008 р. було зафіксовано 88 випадків протиправних посягань на установи банків. За період з 2004–2011 рр. злочинці, за даними ДСО при МВС Укра-

¹ Клочко Альона Миколаївна.

їни, вчинили 403 розбійних напади на банки.

Очевидно, що певний вплив на коливання рівня злочинності справляють і зміни у кримінальному законодавстві та діяльності правоохоронної системи – послаблення уваги до забезпечення повноти реєстрації злочинів органами внутрішніх справ тощо [2, с.22–26].

Зростання кількості вчинених злочинних посягань на банківські установи пов'язано також із негативним впливом кризових явищ на економіку. Керівники банків змушені скорочувати витрати на охорону у зв'язку із зниженням прибутку. Скорочення прибутку банків і складне фінансове становище змушують керівників банківських установ шукати можливі шляхи економії коштів, що згодом відображається як на заробітних платнях співробітників, так і на їх безпеці. За даними МВС України, наприкінці 2008 року не охоронялося близько 30 % банківських відділень, при цьому у банківських приміщеннях відсутні не лише співробітники служб охорони, а і кнопки тривожного сигналу для екстреного виклику групи швидкого реагування. Саме відсутністю відповідної охорони представники МВС України пояснюють суттєве зростання кількості розбійних посягань на банки.

Умовами, що сприяють вчиненню розбійних нападів на банківські установи, можуть бути: неефективна кадрова політика банку, низька професійна підготовка банківських працівників, низький контроль стану роботи працівників банків, недостатній рівень охорони банківських установ.

Аналіз вчинених у цій сфері діяльності злочинів свідчить, що більшість керівників банківських установ ігнорують вимоги ГУМВС, УМВС України та Положення про вимоги щодо технічного стану організації охорони приміщень банків України [3].

Охорона банків – це собою комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на обмеження доступу, захист території, приміщень і об'єктів банку від протиправних посягань. Реалізація заходів охорони забезпечує досягнення банком певного ступеня його безпеки, попереджує проникнення у примі-

щення банку сторонніх осіб. Вибір охорони, яка б відповідала потребам і фінансовим можливостям установи банку, покладено на її керівника. Ринок охоронних послуг представляє широке коло суб'єктів охоронної діяльності, серед яких можливо користуватися як послугами приватних охоронних служб, так і ДСО при МВС України.

Аналіз досвіду країн Східної та Західної Європи (в тому числі Росії та Казахстану) дозволяє зробити висновки, що повноцінна конкурентна середина на ринку охоронних послуг приносить обоюдно користь його суб'єктам. У багатьох країнах світу комерційні банки мають право на створення власної міжвідомчої охорони, озброєної вогнестрільною зброєю. Наприклад, досвід використання власної охорони різними фірмами (наприклад, установами залізниць, зв'язку, електроенергетики) свідчить про її можливу ефективність і у банківській сфері. Більш того, цінова політика послуг приватних охоронних є для банків більш доступною, аніж аналогічна послуга ДСО. Наприклад, в компанії «СБ-гарант» за годину роботи охоронця зі зброєю доведеться заплатити 18–20 гривень, без зброї – 15–17 гривень [4].

З іншої сторони, отримання банками права на власну збройну охорону може поставити перед державою ряд проблемних питань, у тому числі і фінансових. Держава повинна буде залучати додаткові кошти по контролю за нерозповсюдженням зброї.

На сучасному етапі 40 % банківських установ охороняється комерційними структурами, які не мають вогнепальної зброї і не спроможні чинити адекватний опір озброєним злочинцям. Водночас, повільне реагування на вчинення протиправних посягань на банки, відбувається внаслідок несвоєчасного виїзду приватних охоронних структур на місця подій і їх нездатності оперативно та ефективно затримати злочинів по «гарячих слідах».

Розглянемо такий приклад. У Києві в травні 2008 р. було вчинено розбійний напад на відділення «Міжнародного комерційного банку». За інформацією Центра громадських зв'язків ГУ МВС України в Києві, невідомий

чоловік увірвався до приміщення фінансової установи та, погрожуючи предметом, схожим на пістолет, примусив касира віддати йому гроші, заволодівши приблизно 40 тис. грн., після чого швидко покинув місце вчинення злочину. На момент розбійного нападу у відділенні були присутніми лише троє 20-річних співробітниць, які фізично не могли чинити опору злочинцеві. Одна із співробітниць натиснула тривожну кнопку, проте, охоронці приватної охоронної агенції прибули на місце пригоди лише через десять хвилин після нападу.

Особовий склад підрозділів ДСО є складовою частиною МВС України, і, згідно з ст.12 Закону України «Про міліцію» [5] має право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених цим Законом.

Розглянемо ще один приклад. У листопаді 2006 р. було вчинено розбійний напад на установу банку АКБ «Чорноморський банк реконструкції та розвитку» в місті Ялті. До відділення банку увірвалося троє невідомих осіб у масках. Погрожуючи касиру вогнепальною зброєю, вони заволоділи валютними цінностями на суму понад 216 тис. грн., 55 тис. російських рублів, 2 тисяч євро та 8 тисяч доларів США. Прибувши на місце злочину, діючи професійно грамотно, працівники ДСО вжили всі необхідні заходи щодо припинення злочину і недопущенню жертв серед працівників банку.

ДСО при МВС України створена для здійснення заходів щодо охорони нерухомих об'єктів та іншого майна, в тому числі вантажів, тимчасового зберігання валютних цінностей, забезпечення особистої безпеки громадян, а також технічного захисту інформації на договірних засадах в порядку, встановленому законодавством. Державна служба охорони є підпорядкованою Міністру внутрішніх справ єдиною централізованою системою [6]. Основними завданнями ДСО є: здійснення за договорами заходів щодо охорони особливо важливих об'єктів згідно з переліком, який затверджується Кабінетом Міністрів України, інших об'єктів, вантажів, інкасації, перевер-

нення, тимчасового зберігання валютних цінностей, забезпечення особистої безпеки громадян, а також технічного захисту інформації в порядку, встановленому законодавством.

У переліку, об'єктів, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами ДСО, необхідно звернути увагу на таку категорію як: «бази, склади та інші державні об'єкти зберігання матеріальних цінностей на суму понад 20 тисяч мінімальних розмірів заробітної плати». Очевидно, що до переліку цих об'єктів відносяться і банківські установи.

Проте, охорона банків дійсно потребує значних матеріальних витрат, а саме: година роботи співробітника-охоронця ДСО коштує близько 22 грн., цілодобова охорона одного об'єкту – в середньому 16 тисяч грн. на місяць, 12-годинна охорона – близько 8 тисяч грн. на місяць. За даними ДСО, банківські установи охороняють близько 5 тисяч їх співробітників.

Більшість відділень банків використовують комбіновані системи охорони та мають декілька ступенів технічного захисту. Той факт, що у 75 % нападів на банки злочинці зазнають невдач, свідчить, перш за все, про задовільний рівень технічного оснащення банківських установ. Охорона банків має комплексний характер і забезпечується як спеціальними заходами, так і відповідним обладнанням споруд банківських установ. У зв'язку з цим важливою умовою ефективної охорони банків є відповідність банківських споруд і приміщень вимогам і нормам інженерного та охоронного обладнання, їх технічної захищеності.

З метою запобігання розбійним нападам, керівникам банківських установ необхідно постійно проводити системну роботу з забезпечення охорони підрозділів відповідно до вимог МВС, зокрема щодо обладнання системами відеоспостереження. В українських комерційних банків зростає тенденція до створення власних структур безпеки, які з різним ступенем ефективності забезпечують їх захист. Така поведінка банкірів підтверджується світовим досвідом бізнес-діяльності, оскільки захист приватної власності і підпри-

емницької діяльності в розвинутих країнах світу у 70 % випадків здійснюється якраз на приватному рівні. Тобто забезпечення безпеки бізнесу силами приватних установ і організацій є закономірним явищем у суспільстві з ринковими відносинами. За таких умов організація безпеки в банківських установах повинна передбачати багатопрофільну діяльність сил власних структур безпеки та правоохоронних органів, спрямовуватись на упередження загроз, забезпечувати взаємодію банків і державних органів щодо протидії протиправним посяганням.

На жаль, у більшості фінансових установ не створено елементарних умов для безпечної роботи співробітників і збереження цінностей. За даними ДСО, з 21,1 тисячі відділень банків країни в 15,7 тисячі (більше 75 %) міліція визнала стан охорони незадовільним; 30 % всіх відділень банків взагалі не охороняється, ще 25 % охороняються приватними структурами, що не мають права носити вогнепальну зброю.

Наведений аналіз стану організації охорони банківських структур вказує на необхідність подальшого удосконалення організаційних заходів забезпечення безпеки та боротьби зі злочинними посяганнями на майно та імідж банків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Атіка, 2003. – 1056 с.
2. Литвак О. М. Злочинність, її причини та профілактика / О. М. Литвак. – К. : Україна, 1997. – 167 с.
3. Постанова Правління Національного Банку України «Про затвердження Положення про вимоги щодо технічного стану та організації охорони приміщень банків України» : від 29.12.2007 р., № 493.
4. Економічна правда. Кількість нападів на банки зростає [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/49d9abffdd5b6>.
5. Закон України «Про міліцію» : від 20.12.1990 р., № 565-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» : від 10.08.1993 р., № 615 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615-93-%EF>.

Клочко А. М. Охорона як спосіб запобігання вчиненню корисливо-насильницьких злочинів проти власності / А. М. Клочко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 462–465 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12katzpv.pdf>

Проаналізовано динаміку вчинення корисливо-насильницьких злочинів проти власності; визначено умови, що сприяють скоєнню розбійних нападів на банківські установи та запропоновано ряд заходів, спрямованих на попередження вчинення таких злочинів.

Клочко А.Н. Охрана как способ предотвращения совершения корыстно-насильственных преступлений против собственности

Выполнен анализ динамики совершения корыстно-насильственных преступлений против собственности; определены условия, которые способствуют совершению разбойных нападений на банковские учреждения и предложен ряд мероприятий, направленных на предупреждение совершения таких преступлений.

Klochko A.M. The Guard as a Method of Prevention of Mercenarily-Violent Crimes against Property

The dynamics of commission of mercenarily-violent crimes against property is analyzed, the conditions which course the committing of armed attacks to bank establishments are defined, and the measures directed on warning of such crimes are offered.